

Bolgárok

A bolgárok¹ a törökök elől menekülve a szerbekkel együtt érkeztek Magyarországra a 15. században. Zsigmond király Keve megyében adott menedéket az utolsó bolgár cár fiának. A bevándorlók következő hulláma a török hódoltság után, az 1699-ben kötött karlócai békét követően kereskedőként jött az országba. A kertészettel foglalkozó bolgárok csoportja a 17. és a 18. század fordulóján, elsőként az észak-bulgáriai Ljaszkovec községből, majd Polikraistéből és Dragánovából indult útnak. A magyarországi bolgárok több mint fele ebből a két utóbbi községből származik. Kezdetben időszakosan összeállt csoportjaik a bolgár nép körében hagyományosan kialakult vándormunkásság, az ún. gurbet keretében ingáztak szülőföldjük és az Osztrák–Magyar Monarchia között. 1914-ben 5 204 hivatalosan regisztrált bolgár személy dolgozott a Monarchia területén. Nem tagolódtak be magyar társadalom szervezetébe, hanem etnikailag zárt szigetet alkotva és a hagyományos paraszti értékrendre, valamint gondolkodásmódra támaszkodva megőrizték gazdasági önállóságukat, különállásukat és etnokulturális sajátosságaikat. A kertészek együtt érkeztek, egy helyen aludtak és a bandagazda vezetésével, katonás fegyelemmel látástól vakulásig dolgoztak. A társulás tavasztól ősziig tartott, amikor a megszerzett anyagiak részarányos felosztása után visszatértek hazájukba, majd tavasszal ismét Magyarországra jöttek. Mindenütt, ahol letelepedtek, meghonosították az intenzív, öntözéses zöldségtermesztést. A bolgárkertészek egyfelől hiányt pótoltak a kertgazdálkodásban, másfelől új szükségleteket teremtettek és elégítettek ki. Általában a nagyobb városok szélén bérelt földön, viszonylag kis területen a piaci igények kielégítésére termeltek, az iparosodó régiók, városok zöldségigényét biztosították. A bolgárok honosították meg Magyarországon a padlizsánt. Az I. világháborút követően a gazdák egyre inkább több évre szóló földbérletet kötöttek, sokan földet, házat, lakást vásároltak, és nem jártak évente haza, sőt ide nőszültek. A hosszabb időt Magyarországon töltő és itt dolgozó kertészek és kereskedők 1914 nyarán létrehozták a Magyarországi Bolgárok Egyesületét, amely azóta is folyamatosan működik. Egyre többen szegték meg a vándormunkásság korábban íratlan normáit, és feleségükkel együtt gyermekeiket is magukkal hozták. Ennek egyenes következménye volt, hogy a munkaszervezet a társulások kertműveléséről a családi művelés felé mozdult el. A folyamatos letelepedés időszaka a két világháború közötti években kezdődött, és a '40-es, '50-es évek elejéig folytatódott. A II. világháború után a gazdaság szocialista átalakulása, az '50-es évekre kialakult nemzetközi helyzet, a Kertész Szövetség 1951-ben történt felosztása hivatalosan is véget vetett a migrációnak. A mezőgazdaság kollektivizálása, a bolgár gazdaságok kisajátítása, az iparosítás, az urbanizáció szétfeszítette a hagyományos életkereteket. Részben közadakozásból, részben a bolgár állam és társadalom támogatásából, valamint eredményes gazdálkodásuk révén önfenntartóvá váltak, ami nagymértékben segítette autonómiájuk megőrzését. Ehhez az is hozzájárult, hogy a magyarországi bolgárok mindig szoros kapcsolatot tartottak fenn az óhazával, és megőrizték bolgár állampolgárságukat. Oktatási és vallási szükségleteik kielégítésénél a bulgáriai pravoszláv egyházra, majd később a bolgár közoktatási minisztériumra támaszkodtak. Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint a bolgár kisebbség lélekszáma 1370 fő volt. A 2001. évi népszámlálás során 1358 fő a bolgár nemzetiséghez tartozónak, 1693 fő a kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődőnek, 1299 fő bolgár anyanyelvűnek vallott a magát. Budapesten közülük 784 személy él. További nagyobb bolgár

¹ Az összefoglaló Doncsev Toso „Bevándorló kertészekből – bolgár kisebbség” c. tanulmánya alapján készült. (Megjelent a Nemzetiségi Néprajzi Tanulmányok sorozat Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin nemzetiség néprajzából c. (Szerk. Eperjessy Ernő) számában, 1996. Forrás: <http://archiv.meh.hu/nekh/Magyar/bolgarKonyv.htm>.

közösségek Baranya (Pécs), Borsod-Abaúj-Zemplén (Miskolc) és Pest megyében található. A kisebbségi kötődéssel párhuzamosan feldolgozásra került állampolgársági adatok szerint a bolgár nemzetiségűek között mintegy 61 százalék a magyar állampolgár (834 fő), míg az anyanyelvi csoportból magyar állampolgársággal mindösszesen 739 fő (56,88 százalék) rendelkezik.² A bolgár közösség igen aktívnak mutatkozott a 2006. évi kisebbségi önkormányzati választások előkészítése és lebonyolítása során.³ 2110 fő iratkozott fel a bolgár kisebbségi választói jegyzékbe. 2006-ban 38 településen és fővárosi kerületben zárultak eredményesen a választások, valamint a Fővárosi Önkormányzat mellett lehetőség nyílt még a Pest megyei bolgár önkormányzat megalakítására is. Az országos testület alakuló ülésére 2007. március hó 23. napján került sor. A magyarországi bolgárok egyetlen közoktatási intézménye Budapesten működik, a Hriszto Botev Bolgár–Magyar Általános Iskola és Gimnázium, amely bolgár oktatási program alapján dolgozik. Az 1992. évi megállapodás értelmében a magyar és a bolgár oktatási követelményeknek megfelelően magyar–bolgár közös fenntartású állami intézményként működik. Az iskola fenntartásához a magyar állam normatív és kiegészítő támogatással járul hozzá, valamennyi egyéb kiadást a bolgár állam fedez. A Bolgár Országos Önkormányzat továbbá a bolgár szakminisztérium engedélyének, valamint a magyar jogszabályi előírásoknak megfelelően megalapította a Bolgár Kétnyelvű Nemzetiségi Óvodáját, amely 2008. február 1-jével megkezdte működését a bolgár iskola Bajza utcai épületében. A hazai bolgár oktatás helyzetének javítása érdekében a Bolgár Országos Önkormányzatnak (BOÖ) az elmúlt években sikerült megerősítenie sok olyan új struktúrát, amelyek kiépítése a 2003–2004-es időszakban kezdődött. Ilyen például a BOÖ által a 2004/2005-ös tanév kezdetével Bolgár Nyelvoktató Kisebbségi Iskola néven létrehozott kiegészítő kisebbségi oktatást megvalósító nyelvoktató kisebbségi iskola, mely stabil diáklétszámmal folytatja a tevékenységét. Ezenkívül a felnőttek számára is szerveznek nyelvoktatást, Debrecenben is van nyelvtanuló csoport. A Zuglói Bolgár Önkormányzat támogatásával működik a vasárnapi óvoda a legkisebbeknek. Továbbá a BOÖ tárgyalásokat kezdeményezett az illetékes szakminisztériumoknál új két tannyelvű oktatási intézmény létrehozásának szándékával. A magyarországi bolgár közösség népi együttesei közül kiemelkedő a Martenica népi együttes, amely kimagasló hagyományőrző és kultúraterjesztő munkájának elismeréseként Kisebbségekért díjban részesült. A hazai bolgár közösség még három táncsoporttal büszkélkedhet. A fiatalabb generáció részére 1995-ben alakult a Jantra és a Roszica együttes, az idősebb korosztály tagjaiból pedig hét éve alakult a Zornica női hagyományőrző egyesület. Az 1997-ben alakult Bolgár Ifjúsági Egyesület az említett két táncgyüttes művészeti munkájának segítésére jött létre. A Bolgár Kulturális Fórum, amely elsősorban a Magyarországon alkotó művészeket fogja össze – tizedik éve –, fennállása óta önerőből adja ki a Bolgár Kulturális Fórum című havilapnak indult kétnyelvű kiadványát és tartja fenn saját honlapját. A Malko Teatro az első hazai bolgár színtársulat. 22 tagja és több mint 40 munkatársa segítségével megalakulása óta több önálló produkciót hozott létre, amelyek jelentős többsége bolgár nyelvű, de néhányat magyar nyelven is bemutattak, valamint számos kétnyelvű előadást készítettek. A budapesti Szent Cirill és Metód bolgár ortodox templomot az ortodox hitet valló bolgárok önerőből építették fel 1931-ben. Máig Közép-Európa egyetlen bolgár ortodox temploma, ahol a bolgár közösség számára lehetőség nyílik az ortodox vallás szerinti, anyanyelvű hitélet zavartalan gyakorlására. Budapest a székhelye a Bolgár Ortodox Egyház nyugateurópai metropolitájának. A Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház (az 1916-ban alapított Magyarországi Bolgár Görög-Keleti Egyházközösség jogutódjaként 1992-ben került bejegyzésre) mindvégig a szófiai központú Bolgár Ortodox Egyház része volt. A templom felépítésének 70., illetve

² <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tabl01/load01.html>

³ http://www.nemzetpolitika.gov.hu/index.php?main_category=4&action=view_item&item=583

felszentelésének 50. évfordulójára való megemlékezésre ünnepélyes keretek között, a magyar, az orosz, a szerb, és a román egyház képviselőinek részvételével 2006. november 26-án került sor. Az 1992. évtől jelenik meg a Magyarországi Bolgárok Egyesületének kétnyelvű, társadalmi és kulturális folyóirata, a Haemus. 1998 óta a folyóiratot az országos önkormányzat adja ki. A BOÖ lapját 2003 óta Balgarszki Veszti – Bolgár Hírlap – néven adja ki. Mivel a BOÖ továbbra is kötelezettséget vállalt a Haemus kiadására is, a Kisebbségi Közalapítványtól kapott támogatásból két lap megjelenését végzi.⁴ A Magyar Rádió nemzetiségi műsorai 2007. február 1-jétől egy önálló középhullámú, az ország egész területén elérhető adóhálózaton hallhatók. Az MR4-en a bolgároknak heti 30 perces anyanyelvű rádióműsora van. Az MR4-es adásait műholdról is sugározzák a nap 24 órájában, de elérhetők és letölthetők a közszolgálati rádió internetes honlapjáról is.⁵ A Magyar Televízió mind a 13 magyarországi kisebbség részére ad anyanyelvű műsort. A nemzetiségi adások elérhetők a világhálón. A bolgároknak a havi rendszerességgel jelentkező Rondó című nemzetiségi műsorban van átlagban 6-8 perces anyanyelvű televíziós programja. Továbbá évi 2 alkalommal készítenek 26 perces bolgár tematikus adást.⁶ A Magyarországi Bolgárok Egyesülete (a továbbiakban MBE) 1914-ben alakult, azóta megszakítás nélkül, folyamatos a tevékenysége. Jelenleg feltehetőleg 180-200 tagot számlálnak. A bolgárok közösségi és kulturális életének központja a Bolgár Művelődési Ház, amely egyben az MBE székháza is. Építését a hazai bolgárok saját erőből kezdték el, a munkálatokat 1957-ben fejezték be. A hazai bolgár közösség és az anyaország között kialakult szoros kapcsolatot a BOÖ az elmúlt években tovább ápolta, s folytatódott az évek során kialakult gyakorlat, miszerint magas rangú bolgár állami vezető magyarországi útja során ellátogat a hazai közösség intézményeibe is. Az elmúlt években a BOÖ több rendezvényt szervezett közösen a Budapesti Bolgár Nagykövetséggel, illetve a Bolgár Kulturális Intézettel.

⁴ <http://www.bolgarok.hu/index.php?id=12>

⁵ www.radio.hu

⁶ <http://premier.mtv.hu/Rovatok/Kisebbssegimusorok.aspx>.